

Recenzije.

Gutjahr: Die Einleitung zu den heiligen Schriften des Neuen Testaments. Graz u. Wien. III. Auflage. 1912.

Poznato je, da je Gutjahrov uvod dobra školska knjiga. Auktor nastojao je, da upotrebi viši noviju literaturu poboljša i proširi prijašnje izdanje, u čem je i uspio. Knjiga se odlikuje kratkoćom, jasnoćom i mnogobrojnim marginalnim opaskama stvarnoga ili literarnog sadržaja. Zgodno je, da je auktor uvratio u svoju introdukciju izvadak iz enciklike Pape Leona XIII. *Providentissimus Deus*; što je pregledno predočio povjest uvodnih znanosti i lijepe dokaze za vjerodostojnost novozavjetnih knjiga. Dobro je učinio, što je dodao knjizi biblijsko dogmatički silab Pija X. i dekrete biblijske komisije o evanđeljima. U povjesti izvornog teksta spominje rad Gregorija i odlični rad Sodenov. Opravdano zaključuje, da je barem neke dijelove N. Z. trebalo i u Italiji rano prevesti na latinski jezik. Jer premda je bio grčki jezik službeni u rimskoj crkvi, to je narod srednjih i nižih slojeva, koji je najviše primao kršćansku vjeru, govorio latinskim jezikom. Tako misli i Hoberg¹). No sad se razilaze. Dok Gutjahr drži, da je prvi prijevod nastao na afričkom tlu, tvrdi Hoberg, da je postao u Italiji. Dok Gutjahr sudi, da postoje dva samostalna prijevoda prije sv. Jeronima: afrički i europski (rimski?); to Hoberg misli, da je bilo više prijevoda pozivajući se na to, da biblija u latinskom prijevodu u Ireneja nije ista kao u prijevodu poslanice Barnabine; jednako druga je u Ciprijana, a druga u Tertulijana. Samostalna je biblija Nov cijanova. Utvrđuju ga u njegovu nazoru i izjave otaca zapadnih 4. v., koji ili direktno tvrde, da postoji više latinskih biblija kao Hilarije, Ambrozije, Jeronim, Augustin, ili, što možemo doka-

zati, da cituju razne prijevode. U povjesti Vulgate spominje se zaslužni rad Hetzenauerov. Mršavo je obragjen §. Die slavische Uebersetzung. Poželjno bi bilo, da j. posvetio više pažnje znamenitom armanskom prijevodu. — U evanđelju Lukinom zgodan je §. 63. Die Quellen des Evangeliums. Spominjući Josipa Flavija trebalo je i spomenuti glavne razloge, zašto Luka nije crpao od židovskog historičara. Jasno raspravlja o teškom sinoptičkom pitanju. Osvrćući se na sve hipoteze, dobro opaža, kako ni hipoteza us mene predaje (Tradition-hypothese) sama ne može svestrano da zadovolji. Ergo treba paziti i na specijalni snošaj pojedinog evanđeliste prema apostolskom propovijedanju.

Posebnu pažnju posvećuje G. evanđelju Ivanovu. Kratko i jasno riše, kako su svi protivnički napadaji skroz neosnovani. Tko ruši Ivanovo evanđelje, taj mora konsekvntno iz sinoptičkih evanđelja svaki dokaz za božanstvo Isusovo odstraniti. No život, djelovanje, smrt Gospodinovu, kako nam rišu sinoptici, ne možeš razumjeti, ako ne priznaš s Petrom: Ti si Krist, Sin Boga živoga. — U §. 93. Der Brief an die Galater, Die Adressaten trebalo bi navesti argumente pristaša t. z. Nordgalatientheorie i Südgalatische Theorie. To je pitanje iza obilne polemike Weber-Steinmann dovoljno rasvijetljeno.

Sviglia mi se, što auktor navodi opširniji sadržaj svake poslanice. Lijepo svršava pitanje o svrsi Apokalipse: Mit der Schilderung der Vollendung aller Dinge und des Abschlusses der Wirksamkeit Gottes nach aussen endet das letzte Buch der heiligen Schrift, wie das erste mit der Beschreibung des Anfanges begonnen hatte.

Preporučujem bogoslovima.

Dr. F. Zagoda.

Pözl-Innitzer: Kommentar zum Evangelium des heiligen Lukas. Zweite Auflage: Graz u. Wien 1912.

Innitzer preradio je dobru školsku knjigu Pözlovu. Perikope pod jelio je u manje odsjeke. Nastojao je, da

¹ Kaulen-Hoberg: Einleitung in die heilige Schrift des A. u. N. Testaments. I. Teil. Freiburg 1911. pag. 190.—194.

što točnije prevodi prema originalu, a ujedno uvijek se obzire na praktičnu svrhu komentara. Kritičke bilješke s obzirom na tekst s filološkim aparatom stavlja većinom marginalno, da ne umara čitatelja. Pisac upotrebio je obilnu literaturu. U tumačenju parabola i čudesâ osvrće se mnogo na Foncka. Iznemaguje me, što ne nalazim Filliona, čiji je komentar vrlo instruktivan. Knabenbauer dosta ga cituje.

Kao vrlinu komentara ističem, što jasno, pregledno rješava teža pitanja, n. pr. o descriptioni za Kvirina, o genealogiji u Luke i Mateja, o besjedi na gori u Luke i Mateja, o identitetu žene, koja je opetovano pomazala Gospodina; o ženama, koje pratiše Gospodina; o braći Gospodinovoj itd. Tumačenju svetoga teksta dodao je mnoge dogmatske, moralne, liturgijske, geografske i istorijske bilješke. — Jednako obzire se dovoljno i na inskripcije pozivajući se na Deissmannov: *Licht vom Osten*. — Preporučujemo svima, koji žele, da što točnije zarone u ljepotu evanđelja Lukinog, neizmjernoga milosrgja i ljubavi Božje.

Dr. Franjo Zagoda.

Mader dr. Johann: Die heiligen vier Evangelien und die Apostelgeschichte übersetzt und erklärt. U 8ni sa XLIII+797 str. i slikom Uskrsnuća. Verlagsanstalt Benziger et C. A. G. Einsiedeln (Schweiz). Više cijena: nevez. na indijskom papiru 15 fr.; polukožnati vez sa crvenorezom 17'50 fr.; vez u šagrinskoj koži: a) sa valjkastim rezom (Hochschnitt) 22'50 fr.; b) sa platnom i valjkasto-zlatnim rezom 25 fr.; vez u čisto telećoj koži sa valjkasto-zlatnim rezom 30 fr.

Utješljivo je, što se u novije doba pojavljuju sve to dotjeraniji biblički komentari za širu i učeniju javnost. I pisac gore pohvaljenog djela, profesor bogoslovlje u Chur-u, imao je u cilju da prevede i sa jezgrovitim bilješkama popratni četiri evanđelja i apostołska djela, prema uzoru modernog tekstual-

nog istraživanja. U tu je svrhu pisac rabio za podlogu svojeg prijevoda grčki tekst i samo se je na nekim mjestima poslužio Vulgatom, a zagrada ma je naznačio, u koliko je mislio, da je Vulgata jasnija od grčkog izvornika. Dakako i dr. Mader priznaje, da sadašnji grčki tekst, kakov mi posjedujemo, nije u svemu jednak izvorniku sv. pisatelja. Stoga, veli on, nemamo prava da posvema stavimo na stranu Vulgatu pri prevadanju. To i jest, cijenim, prva odlika ovog njemačkog prijevoda, što se u glavnom osniva na približnom izvorniku. U prijevodu se je prevoditelj držao i ovog temeljnog načela: ne smijemo se udaljavati od teksta bilo grčkog bilo Vulgate, kao što ne možemo praviti ni kakovih dometaka i izmjena. Zato je bilo potrebno prevoditelju, da se doslovno, u koliko je moguće, drži teksta kod svega opisivanja sv. pisaca. Prevodilac je dobro učinio, što se u svojem prijevodu ne drži slobodna prevadanja, koje se katkada udalji od pravog smisla ili ga pak naprosto poruši. Osim tačna prijevoda ovo njemačko izdanje donosi i tumač teksta, što čini da djelo stoji između opširnih komentara i kratkih pučkih izdanja. Tumač ide za tim, da osvjetli i jezičnu i misaonu stranu. Tako n. pr. pisac se koristonosno trudi, da nam riješi poteškoće, što ih nalazimo kod sv. pisaca pri opisivanju jednakih i istih predmeta, i da nam razjasni prividne povjesne netačnosti. Tačno bq tumačenje teksta kao i razložito dokazivanje, da u njemu nema ni pogriješaka ni proturječja, već da u tekstu istina i sklad vlada, očevitim je znakom evandeoske istinitosti, koja mora da djeluje i na tvrda čitaoca, polag one sv. Pisma: *Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti* (Hebr. 4, 11). Prevodilac je također potanko a zadovoljno obradio razna tekstualno-kritična, hronološka i druga pitanja, što su danas u aktuelnosti. Uz zemljopisne karte prof. Mader posebnu je raspravu (XIII.-XLIII.) posvetio onim povjesnim knjigama Novoga Zavjeta, gdje govori o postanku pojedinih knjiga sa kritičnog stanovišta. Pri koncu se djela nalazi i mnogo dodataka („Anhänge“), koja tumače najprjeponija pitanja iz Isusove dobi i življenja, kao n. pr. godina Kristova rođenja i djelovanja, Kristova dob, sudbeni postupak (proces) i smrt, te mjere i utezi,